

IN DIT NUMMER

P2 ► Pensioenoverzicht digitaal

PMA wil in 2017 uw jaarlijkse pensioenoverzicht digitaal gaan versturen.

P3 ► Beleggen, hoe zit dat?

Ongeveer 2/3e deel van uw pensioen moet verdiend worden met beleggen. Maar beleggen zonder risico kan niet. Hoe houdt PMA de risico's in de hand?

P4 ► Op volle zee

Apotheekmedewerkster Ine Woltermann zeilt als kokshulp over de wereldzeeën op de grootste driemast-schoener van Nederland.

Geen verlaging PMA-pensioenen in 2017

Uit het nieuwe herstelplan blijkt dat PMA de pensioenen in 2017 niet hoeft te verlagen. Maar de kans blijft reëel dat we dat de komende jaren alsnog moeten doen.

In oktober vorig jaar vertelden wij u in dit blad dat de kans aanzienlijk was dat PMA in 2017 de pensioenen zou moeten verlagen. De dekkingsgraad van PMA was zo ver weggezakt dat het erop leek dat we zonder die maatregel niet meer op tijd de vereiste buffers zouden kunnen opbouwen. Begin dit jaar is er een nieuw herstelplan gemaakt, waaruit blijkt dat het verlagen van de pensioenen in 2017 toch niet nodig is. Een belangrijke factor daarbij is dat de financiële positie van

PMA in de laatste maanden van 2016 is verbeterd. Het bestuur van PMA heeft het herstelplan eind maart ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). DNB moet het plan wel nog goedkeuren. Het niet verlagen van de pensioenen in 2017 betekent niet dat de donkere wolken voor PMA zijn verdwenen. De kans blijft aanzienlijk dat we in de komende jaren de pensioenen alsnog moeten verlagen. Dat kan aan de orde komen als de financiële positie van PMA achterblijft bij de verwachtingen in het herstelplan, bijvoorbeeld door tegenvallende beleggingsresultaten of een dalende rente.

Geen indexatie

Geen verlaging van de pensioenen in 2017 dus, maar gezien de financiële situatie van PMA konden de pensioenen op 1 januari van dit jaar ook niet verhoogd worden door indexatie (toeslagverlening). PMA streeft ernaar de pensioenen van de werkenden en pensioengerechtigden jaarlijks mee te laten groeien met de loonstijgingen in de Cao Apotheken. Maar we kunnen en mogen dat alleen doen als onze buffers groot genoeg zijn. Dat is de laatste jaren niet het geval. De koopkracht van de pensioenen heeft daardoor een achterstand opgelopen. Helaas zijn de vooruitzichten niet positief: naar verwachting kunnen we ook de komende jaren uw pensioen niet indexeren. Daarvoor is onze financiële positie nog lang niet goed genoeg.
> Lees verder op pagina 2: achtergrond.

In het kort

- Nieuw herstelplan: verlagen PMA-pensioenen in 2017 niet nodig.
- De Nederlandsche Bank moet dit herstelplan nog goedkeuren.
- Voor de komende jaren blijft er een reële kans dat we uw pensioen alsnog moeten verlagen.
- Geen indexatie PMA-pensioenen in 2017 en kans op indexatie in de komende jaren gering.

REACTIE

Toon van der Wijst, bestuursvoorzitter PMA

Gevaar van korten geweken?

In de vorige A&P noemde ik een eventuele korting zuur. Gelukkig weten we nu dat korten in 2017 niet nodig is! En dat geeft natuurlijke enige opluchting. We hebben in het bestuur veel moeten nadenken over de stand van zaken van het fonds. Op basis van de cijfers die er lagen, was het een dubbeltje op z'n kant: wel of niet korten. De vraag die we moesten beantwoorden was: 'Waar is het fonds beter mee uit op de langere termijn, nu wel of niet korten?'

Korten is de laatste remedie die je inzet. Wij zitten dicht tegen dat punt aan. Wat u ook moet weten, is dat als de rendementen tegenvallen of de rente weer gaat dalen, korten op termijn waarschijnlijk niet te voorkomen is. We hebben dit beeld ook besproken met werkgevers- en weknemersorganisaties.

De rente is voor pensioenfonds een belangrijke factor. De rente en de voorspellingen over rente bieden geen uitzicht op een snelle of spectaculaire verhoging van onze dekkingsgraad. De dekkingsgraad is de meeste bekende meting van de 'gezondheid' van een fonds. Voor de ontwikkeling van de dekkingsgraad is ook van belang welke rendementen je haalt op je beleggingen en of de premie voldoende is om het toegezegde pensioen in te kopen.

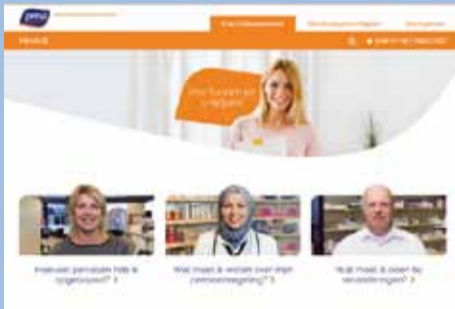
Voor de toekomst worden al deze aspecten opgenomen in een model. Afhankelijk van het model dat wordt gekozen, veranderen de uitkomsten. Maar een model is nooit de werkelijkheid. En onze opdracht is wel dat we zekerheid bieden dat we in de echte werkelijkheid nu en ook over lange tijd de pensioenen kunnen betalen. De zorgen zijn dus niet weg nu we niet korten. In de eerste maanden van 2017 is de situatie licht verbeterd. We zijn blij met elke verbetering. Maar we moeten ons realiseren dat bij tegenvallende ontwikkelingen de vraag of we moeten korten ook volgend jaar weer op de agenda staat.

Na de kabinetsformatie zal ook vernieuwing in de pensioenregeling vorm gaan krijgen. Niemand weet wat het wordt. We weten wel dat pensioen ons nog flink zal bezighouden de komende jaren.

Nieuwe website PMA

Met veel plezier kondigen wij u aan dat PMA binnenkort een nieuwe website krijgt. U kunt er nog gemakkelijker vinden wat u wilt over uw pensioen en uw pensioenfonds. Natuurlijk blijft MijnPMA een centrale plek houden. MijnPMA is uw persoonlijke deel op de website waar u direct bij uw eigen pensioengegevens en pensioenarchief kunt. Nieuw is dat MijnPMA er ook is voor gepensioneerden. Ook nieuw: in het vervolg kunt u op MijnPMA inloggen met uw DigiD. Het adres blijft ongewijzigd. Wij sturen u een bericht als onze nieuwe website in de lucht is.

www.pma-pensioenen.nl

Uw pensioenoverzicht digitaal

PMA wil meer digitaal met u gaan communiceren. Dit jaar zetten we een eerste stap: we willen uw pensioenoverzicht digitaal gaan versturen. In de toekomst willen we dat mogelijk ook met andere documenten gaan doen. Het voordeel van digitale post is dat u belangrijke informatie over uw pensioen automatisch bij elkaar heeft en er altijd en overal veilig bij kunt. Ook bespaart PMA zo kosten, wat uiteindelijk in ieders voordeel is.

Natuurlijk kunt u onze post (om te beginnen dus uw pensioenoverzicht) ook via uw brievenbus blijven ontvangen. Dat hoeft u nu nog niet aan ons door te geven. Binnenkort ontvangt u hierover meer informatie. Wordt vervolgd dus!

Vereniging van gepensioneerden

Op 4 april hield de VGFD, de vereniging van gepensioneerden binnen de farmaceutische dienstverlening, haar jaarvergadering. De VGFD komt op voor de belangen van de gepensioneerden van PMA. Leden ontvangen een aantal keren per jaar een nieuwsbrief met pensioen nieuws en worden uitgenodigd voor de bijeenkomsten van de vereniging. Wilt u lid worden of wilt u meer informatie over de vereniging, ga dan naar:

www.vgfd.nl

Geen verlaging PMA-pensioenen in 2017

Maar financiële situatie PMA blijft moeilijk

Het bestuur van PMA heeft een nieuw herstelplan opgesteld waaruit blijkt dat de pensioenen in 2017 niet hoeven worden verlaagd. Het plan moet nog wel worden goedgekeurd door De Nederlandsche Bank. Waarom was er eigenlijk sprake van een mogelijke verlaging? En hoe staat PMA er nu voor?

Waarom werd in oktober 2016 aangekondigd dat PMA de pensioenen waarschijnlijk zou moeten verlagen?

PMA verkeert net zoals veel andere pensioenfondsen al een tijd lang in financieel zwaar weer. Dat komt niet doordat ons vermogen kleiner is geworden (want daar is geen sprake van), maar vooral doordat we veel last hebben van de sterk gedaalde rente. Bij een lage rente moeten we veel meer geld in kas hebben voor de pensioenen. Ook het feit dat mensen langer leven dan verwacht, speelt een rol. We moeten daardoor de pensioenen immers langer uitbetalen. Door deze factoren is onze dekkingsgraad sterk gedaald en voldoen we niet aan de eisen die de overheid aan de buffers van pensioenfondsen stelt. Tot 2016 konden we volgens ons herstelplan nog op tijd weer voldoende buffers opbouwen. In de loop van 2016 kwam echter het punt in zicht waarop dit niet meer haalbaar was. Het leek er toen op dat we er niet aan zouden ontkomen om de uiterste maatregel te nemen: het verlagen van de pensioenen.

Waarom is het verlagen van de pensioenen toch niet nodig?

In 2017 heeft het bestuur een nieuw herstelplan gemaakt, op basis van de situatie van eind 2016. Uit dit plan blijkt dat onze buffers ook zonder verlaging van de pensioenen binnen de gestelde termijn voldoende kunnen aangroeien. Een belangrijke ontwikkeling is dat in de laatste maanden van 2016 de financiële positie van PMA is verbeterd. Dat kwam vooral doordat de rente steeg, terwijl ook de beleggingen goede rendementen lieten zien. Onze actuele

dekkingsgraad liep op van 89,1% eind september naar 96,6% eind december. Eind februari 2017 was de actuele dekkingsgraad 98,8%.

Is PMA er in 2016 minder goed voor komen te staan?

Ja, onze beleidsdekkingsgraad is in 2016 gedaald van 102,0% naar 91,5%. De actuele dekkingsgraad is gedaald van 101,3% naar 96,6%, maar gedurende het jaar is hij nog een stuk lager geweest. Vandaar dat het gemiddelde over het hele jaar, de beleidsdekkingsgraad, zoveel lager is geworden. De achteruitgang komt niet door tegenvallende beleggingsopbrengsten: we boekten in 2016 een rendement van 7,2% op de beleggingen. Grote boosdoener was de rente, die (ondanks de stijging in de laatste maanden) per saldo in 2016 fors is gedaald. Daardoor stegen onze verplichtingen. Dat kon niet worden goedge maakt door het rendement op de beleggingen.

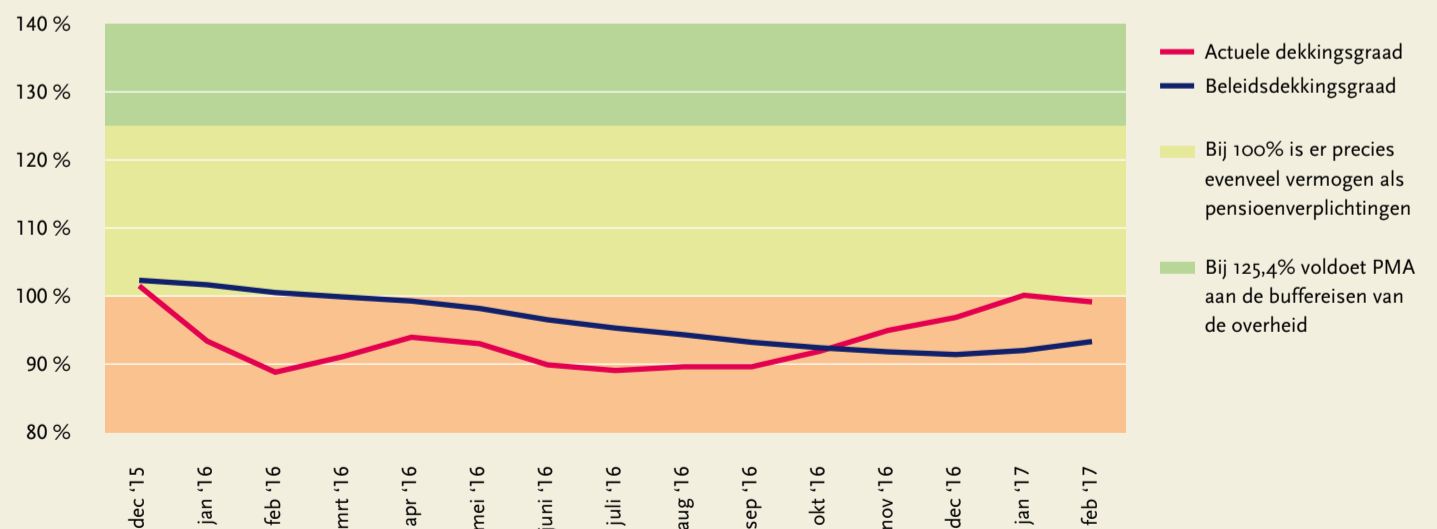
De kans is aanwezig dat PMA in de jaren na 2017 de pensioenen toch moet verlagen. Hoe zit dat?

Volgens ons nieuwe herstelplan moeten we in staat zijn om zonder het verlagen van de pensioenen op tijd onze financiële tekorten weg te werken. Maar de marges zijn niet groot. De financiële situatie van PMA blijft reden geven tot zorg. Als we te maken krijgen met nieuwe tegenvallers (de rente gaat weer dalen of de beleggingsopbrengsten blijven achter), dan is het mogelijk dat we in de jaren na 2017 alsnog de pensioenen moeten verlagen.

Kan het ook zijn dat de pensioenpremie omhoog gaat?

Bij een lage rentestand is het opbouwen van pensioen duurder, omdat pensioenfondsen er dan van uit moeten gaan dat het pensioenvermogen langzamer aangroeit. Dat zet druk op de pensioenpremie. Aan de andere kant wordt in 2018 de fiscale ruimte voor pensioenopbouw door de overheid opnieuw verkleind. Dat zal ertoe leiden dat of de pensioenleeftijd omhoog gaat of er minder pensioen per jaar zal worden opgebouwd. En minder pensioen opbouwen zorgt voor een lagere pensioenpremie. Waar dit alles bij PMA toe zal leiden is op dit moment nog niet bekend. We houden u op de hoogte. ◀

Ontwikkeling dekkingsgraad PMA

Hier ziet u de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad van PMA vanaf begin 2016. De actuele dekkingsgraad geeft de financiële positie van PMA aan het eind van iedere maand weer (in hoeverre zijn de pensioenen gedekt door voldoende vermogen). De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde stand van de actuele dekkingsgraad over de laatste 12 maanden.

Wilt u de financiële situatie van PMA op de voet volgen?
Kijk dan op www.pma-pensioenen.nl.

Waarom belegt PMA het pensioengeld?

PMA krijgt elke maand premie binnen voor uw pensioen en aan het eind van de rit betaalt het fonds u maandelijks uw pensioen uit.

In de tussentijd wordt het pensioengeld belegd.

Waarom doet PMA dat? Is het wel veilig?

En wat levert het op? Het is tijd voor

zes vragen over beleggen & uw pensioen.

1

Waarom belegt PMA het pensioengeld?

Om straks uw pensioen uit te kunnen betalen moet uw pensioenpremie flink aangroeien. Een gemiddeld pensioen bestaat voor ongeveer 1/3e deel uit ingelegde premie, de rest moet het pensioenfonds verdienen met rendement. Dat halen we nooit als we uw geld niet beleggen. Ga maar eens na hoeveel rente u krijgt op uw spaargeld. Dat is echt onvoldoende om uw PMA-pensioen op te bouwen. Zonder beleggen zou uw pensioen of veel duurder worden of veel lager uitvallen.

2

Maar is het wel veilig?

Beleggen zonder risico bestaat niet. Het rendement dat we krijgen, is de beloning voor het risico dat we bereid zijn te lopen. Maar PMA zorgt er wel voor dat die risico's verantwoord blijven. Heel belangrijk daarbij is dat we het pensioengeld spreiden over verschillende soorten beleggingen, zoals obligaties, aandelen en onroerend goed. Die verdeling bepaalt in hoge mate hoeveel risico er gelopen wordt. We gaan daarbij voor degelijkheid: we willen dat we op de lange termijn gezien genoeg verdienen voor de pensioenen, terwijl het risico dat we op de korte termijn lopen aanvaardbaar is. Wat sterk in ons voordeel werkt, is dat we de pensioenpremie die nu wordt ingelegd vaak pas over tientallen jaren als pensioen hoeven uit te betalen. Dat betekent dat we de tijd hebben om koersdalingen uit te zitten. In ons beleid houden we rekening met goede en minder goede jaren.

3

Wie bepaalt waarin wordt belegd? En wie voert de beleggingen uit?

Het bestuur van PMA bepaalt het beleggingsbeleid. De belangrijkste beslissing daarbij is: hoe verdelen we het vermogen over de verschillende soorten beleggingen? Dat wordt aan de hand van professionele studies vastgesteld. Het beleggen zelf (dus bijvoorbeeld het kiezen en kopen van aandelen) doen we niet in eigen huis. Dat besteden we uit aan externe vermogensbeheerders. Zij krijgen een bepaald deel van het pensioengeld om te beleggen binnen een nauwkeurig omschreven opdracht. Het bestuur volgt op de voet of de opdracht goed wordt uitgevoerd en natuurlijk wordt regelmatig geëvalueerd of de vermogensbeheerder de verwachtingen waarmaakt.

4

Klopt het dat pensioenfonds soms erg veel geld betalen aan vermogensbeheerders?

Het professioneel beleggen van het pensioenvermogen kost geld. Maar we zijn ervan overtuigd (en tot nu toe is dat ook uitgekomen) dat we dat geld ruimschoots terugverdienen met de extra rendementen die we halen. Sommige vermogensbeheerders vragen inderdaad hoge vergoedingen, vooral als ze veel specialistische kennis hebben. We gaan alleen met zulke partijen in zee als we er ook extra opbrengsten van verwachten. Komen die verwachtingen niet uit, dan stoppen we met die vermogensbeheerder. Natuurlijk doen we er alles aan om scherpe tarieven uit te onderhandelen met al onze vermogensbeheerders. Ook de pensioensector als geheel maakt zich sterk om buitensporige vergoedingen terug te dringen.

5

Zijn de beleggingen van PMA maatschappelijk verantwoord? Of kijken jullie alleen naar winst?

We proberen een zo goed mogelijk rendement te halen, maar we letten er tegelijkertijd op dat onze beleggingen maatschappelijk verantwoord zijn. Daar hebben we een strikt beleid voor, waarin we ieder jaar opnieuw verdere stappen zetten. In sommige bedrijfstakken beleggen we principieel niet (denk bijvoorbeeld aan bedrijven die te maken hebben met controversiële wapens). Al onze vermogensbeheerders moeten zich houden aan de belangrijkste internationale afspraken voor verantwoord beleggen, zoals die van de Verenigde Naties. Daarin gaat het over zorg voor mens en milieu, maar ook over de manier waarop bedrijven geleid worden. Goed om te weten is ook dat 2% van ons vermogen is belegd in projecten in ontwikkelingslanden. Daarnaast beleggen we in een duurzaam energiefonds. Wilt u meer weten over ons beleid op dit gebied, kijk dan eens op onze website.

6

Wat levert beleggen PMA op?

Over de laatste tien jaar (dus inclusief de crisisjaren) hebben we per jaar gemiddeld 4% verdiend op onze beleggingen. Daar zijn de kosten al vanaf. Voor de komende jaren houden we rekening met lagere rendementen. Dat heeft vooral te maken met de zeer lage rente. Hieronder ziet u de rendementen die PMA over de laatste 10 jaar heeft geboekt. In de onderste balk kunt u zien hoe 100 euro pensioenpremie, ingelegd op 1 januari 2007, door de beleggingsrendementen is aangegroeid. ◀

Zo groeide 100 euro pensioenpremie aan in 10 jaar

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rendement →	2,4%	-24,7%	16,0%	9,9%	-1,5%	14,8%	5,2%	13,1%	3,9%	7,2%
Inleg € 100 →	€ 102,40	€ 77,11	€ 89,44	€ 98,30	€ 96,82	€ 111,13	€ 116,95	€ 132,27	€ 137,48	€ 147,38

‘Er is zoveel te doen in het leven’

Ine Woltermann werkt als administratief medewerkster bij apotheek Motké-Poels in Breda. Maar als het even kan, vaart ze als vrijwilligster op het zeilschip De Eendracht. Regelmatig met groepen kinderen die ‘aan de andere kant van het geluk zijn geboren’.

‘Van jongs af aan heb ik gezeild. Maar altijd op de plassen. Daar geniet ik nog steeds heel erg van, maar ik wilde een keer wat meer. De oceaan. Misschien speelde wel mee dat ik als kind eigenlijk bang was voor de zee. We gingen in de zomervakantie altijd een maand naar Domburg. Mijn moeder vertelde me dat ik me de eerste dagen bij vloed opsloot in het strandhuisje, zo beangstigend vond ik de zee. Die angst wilde ik overwinnen. In 2013 ben ik als ‘opstapper’ voor het eerst meegegaan op De Eendracht. Opstapper betekent dat je hebt geboekt voor een actieve zeilvakantie op het schip. Dat jaar gingen we naar Engeland en weer terug. Het jaar daarna heb ik het nog eens gedaan, toen gingen we door de fjorden van Noorwegen. Ik was zo in de greep van het schip dat ik toen besloot er als vrijwilliger op te gaan werken.’

‘De Eendracht is de grootste driemastschoener van Nederland. Ze is zestig meter lang, twaalf meter breed en heeft masten van veertig meter hoog. Er zijn meer dan 50 slaapplekken. Een schitterend schip dat in de vaart gehouden wordt door een stichting. Doel is om een ieder, maar vooral de jeugd in aanraking te laten komen met de zee en zeilschepen. De helft van de tijd varen we voor jeugd en goede doelen. We maken bijvoorbeeld reizen met kinderen uit een achterstandsituatie of mensen met kanker, maar ook met studenten die een nautische opleiding volgen. De andere helft van de tijd varen we om geld te verdienen voor de goede doelen. Het schip wordt dan afgehuurd door bedrijven of ingezet voor zeilvakanties voor individuele boekingen. De thuishaven is Rotterdam, maar we varen over de hele wereld.’

‘Reizen op zo’n schip plaatst je in een heel andere wereld. De zee om je heen, geen kranten, geen tv, meestal geen internet. Het samenwerken om alles op zo’n schip goed te laten verlopen geeft veel plezier. In april ga ik weer mee op een reis met een groep kinderen. Ik moet je zeggen: ik kijk er nu al naar uit.’

Het pensioen van Ine Woltermann

‘Ik werk 20 uur in de week als administratief medewerkster in de apotheek. Maar ik kan mijn tijd heel flexibel indelen. Het zwaartepunt van mijn werk ligt aan het begin en eind van iedere maand, vooral rond het aanleveren van de declaraties. Dan werk ik veel meer dan die twintig uur. In het midden van de maand heb ik het rustiger. Dat geeft me de mogelijkheid zo nu en dan eens weg te zijn voor een reis.’

Over mijn pensioen denk ik eigenlijk niet vaak na. Tja, ik weet wel dat ik langer door moet werken dan ik eigenlijk zou willen. Ik ben nu 61 en hoe leuk ik mijn werk ook vind, ik zou best meer tijd voor andere dingen willen hebben. Maar, daar ga ik niet knorrig over doen. Er is zoveel leuks te doen in het leven. Ik wil me bovenal gelukkig prijzen. Waar vind je nou een baan die je zoveel flexibiliteit geeft?’

‘Met enige regelmaat ga ik mee op De Eendracht. Ik werk er in de kombuis als assistent kok. Dat is heel hard werken. Ik ben net terug van drie weken varen: de eerste week was het eilandhoppertje tussen de Canarische eilanden met een groep individuele gasten, daarna voeren we over volle zee met kadetten uit Kazachstan, dus studenten die aan boord zijn om te leren, van Las Palmas naar de Azoren. Ik kan je zeggen, na drie weken ben ik behoorlijk op. Het begint met een dag flink zeeziek zijn. En als ik terugkom voel ik al die trappen die ik op en afgelopen heb en de deining van het schip overal in mijn lijf. Maar ja, het is wel een unieke ervaring, die enorm veel energie geeft. De oceaan is onbeschrijfelijk mooi. Vooral de zonsopkomst en -ondergang. Om nog maar te zwijgen over de scholen dolfijnen die soms met het schip meezwemmen. Ik heb zelfs van afstand walvissen gezien.’

‘Het mooiste vind ik de reizen met kinderen met een problematische achtergrond, of zoals onze schipper Leeke ze noemt: kinderen die aan de andere kant van het geluk geboren zijn. Zo’n groep bestaat uit ongeveer dertig kinderen die bij ons komen via de Stichting Heppie. We krijgen vooraf een briefing waarin we globaal te horen krijgen wat er bij ze speelt. De details kennen we niet. Als we die te horen krijgen, dan komt dat doordat de kinderen ons daarover zelf tijdens de reis vertellen. Zo’n reis is een intensief avontuur, waarop je vaak hele mooie dingen ziet gebeuren. Kinderen die enorm opleven, zelfvertrouwen krijgen, initiatief tonen en niet meer voortdurend bang zijn om negatief benaderd te worden. Zo’n reis duurt vijf dagen. We varen dan meestal naar Engeland. Als we daar aankomen zijn ze de koning te rijk. Er zijn ook begeleiders bij van de Stichting Heppie, vrijwilligers met een achtergrond in de zorg. Dat zijn echte toppers, als je ziet met hoeveel energie, positiviteit en lol ze deze kinderen begeleiden. Ik vind zo’n reis heel dankbaar werk. Tja, aan het eind zie je wel die gezichtjes weer wat betrekken. Dan weten ze weer dat ze terug naar hun normale leven moeten. Ik hoop dat ze iets hebben meegemaakt waar ze wat aan hebben. Maar een beetje dubbel gevoel geeft dat wel natuurlijk.’

Meer weten over De Eendracht of meer foto’s zien. Kijk dan op www.eendracht.nl. ◀

OPROEP

De redactie van dit blad zoekt contact met deelnemers en gepensioneerden van PMA met een vrijetijdsbesteding waarover ze in dit blad willen vertellen. Neem contact op met Roland Asberg van de redactie van dit blad, telefoon 06 2503 3389 of stuur een mailtje naar roland@a-vier.nl.